

Červeno-černý strom a B-strom

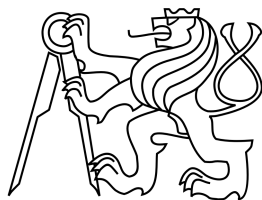
Karel Richta a kol.

Katedra počítačů
Fakulta elektrotechnická
České vysoké učení technické v Praze

© Karel Richta, Jan Drchal a kol., 2024

Datové struktury a algoritmy, B6B36DSA
02/2024, Lekce 11

<https://moodle.fel.cvut.cz/course/view.php?id=5973>

Evropský sociální fond
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Obsah

- Červeno-černé stromy (Red-Black trees – RB)
- B-stromy (B-Trees)

Založeno na:

[Cormen, Leiserson, Rivest: Introduction to Algorithms, Chapter 14 and 19, McGraw Hill, 1990]

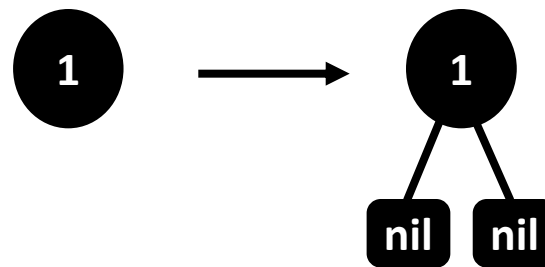
[Whitney: CS660 Combinatorial Algorithms, San Diego State University, 1996]

[Frederic Maire: An Introduction to Btrees, Queensland University of Technology, 1998]

<http://artax.karlin.mff.cuni.cz/~martin/ds/main.pdf>

Vlastnosti červeno-černých stromů

- Jedná se o přibližně vyvážené BVS – platí:
 $h_{RB} \leq 2x h_{BVS}$ (výška $\leq 2x$ výška perfektně vyváženého stromu)
- Každý uzel obsahuje navíc bit pro barvu {red | black}
- Listy jsou doplněny odkazem na **nil** (neexistující potomek) = ukazatelem na **nil** - původní listy se stanou vnitřními uzly.

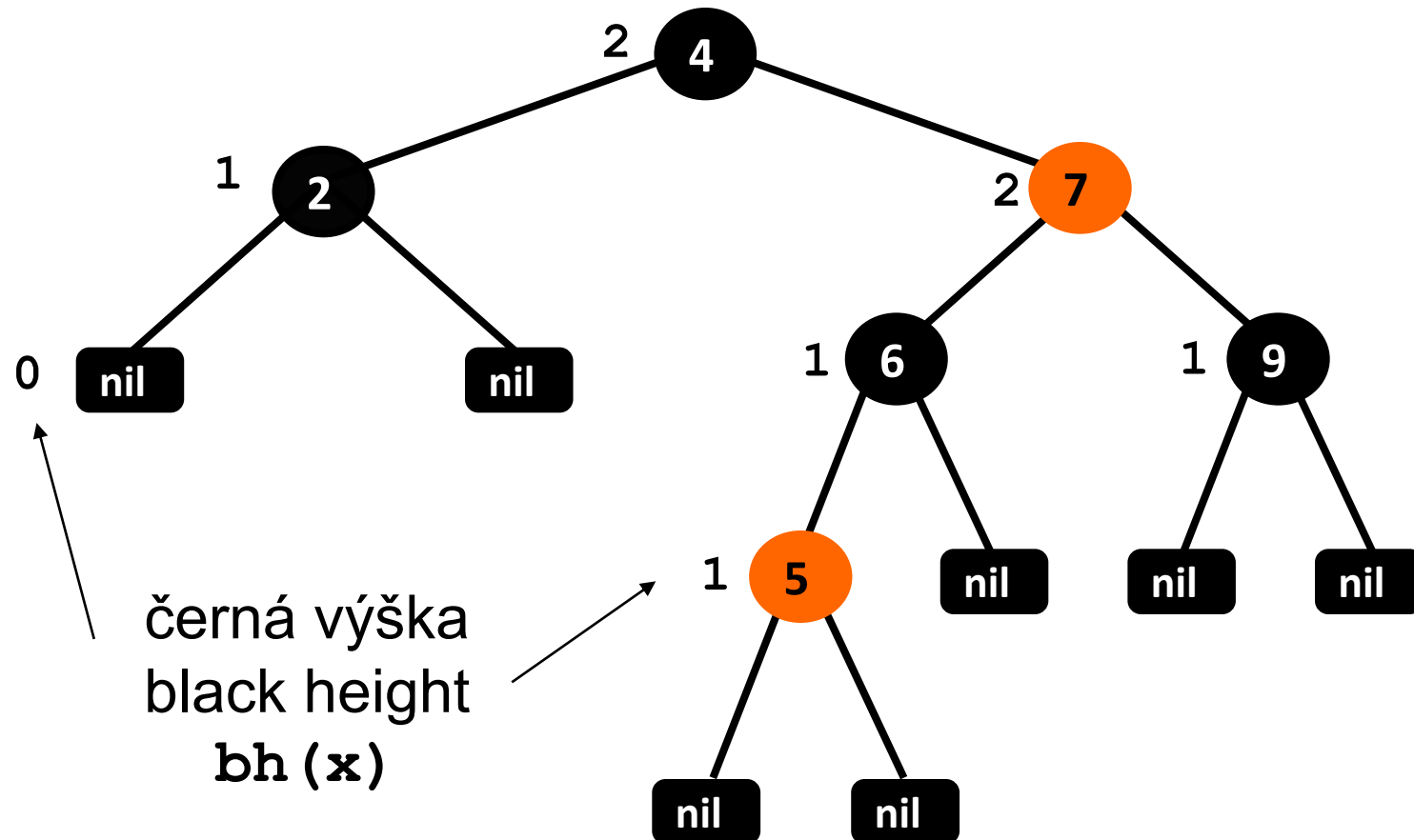

leaf → inner node

Černá výška v červeno-černých stromech

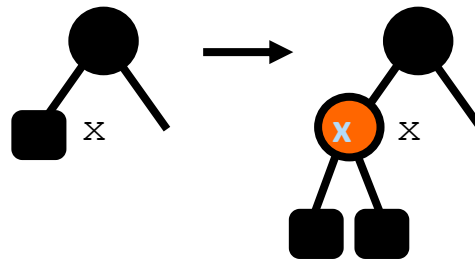
- Kořen RB-stromu je **černý**.
- Každá větev je zakončena (černým) uzlem **nil**.
- **Černá výška** uzlu **x** (**black-height**) se značí **$bh(x)$** a je definována jako počet černých uzlů na libovolné cestě z **x** do listu (**x** se nepočítá). Pozn.: Všechny tyto cesty jsou stejně dlouhé. Totéž platí pro kořen.
- Černá výška má rozsah od **$h/2$** (kde **h** je výška stromu), jestliže polovina uzlů je červených do **h** , pokud jsou všechny uzly černé.
- **Výška $h(x)$** stromu s kořenem v **x** je maximálně dvakrát větší, než výška optimálně vyváženého stromu.
- **$h \leq 2\lg(n+1)$**   .... **$h \in \Theta(\lg(n))$**
- **$bh(x)$** je v rozsahu od **$\lg(n+1)$** do **$2\lg(n+1)$**

Příklad černé výšky

Operace INSERT pro RB-stromy

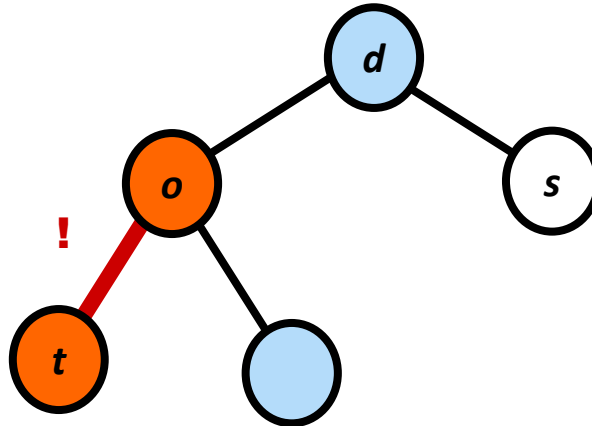
- 1) Nový uzel bude **červený**.
- 2) Vložíme uzel do stromu jako do standardního BVS.
- 3) Jestliže je předek černý, jsme hotovi → strom je **Červeno-Černý**.

- 4) Jestliže nikoliv, mohou nastat 3 následující případy.

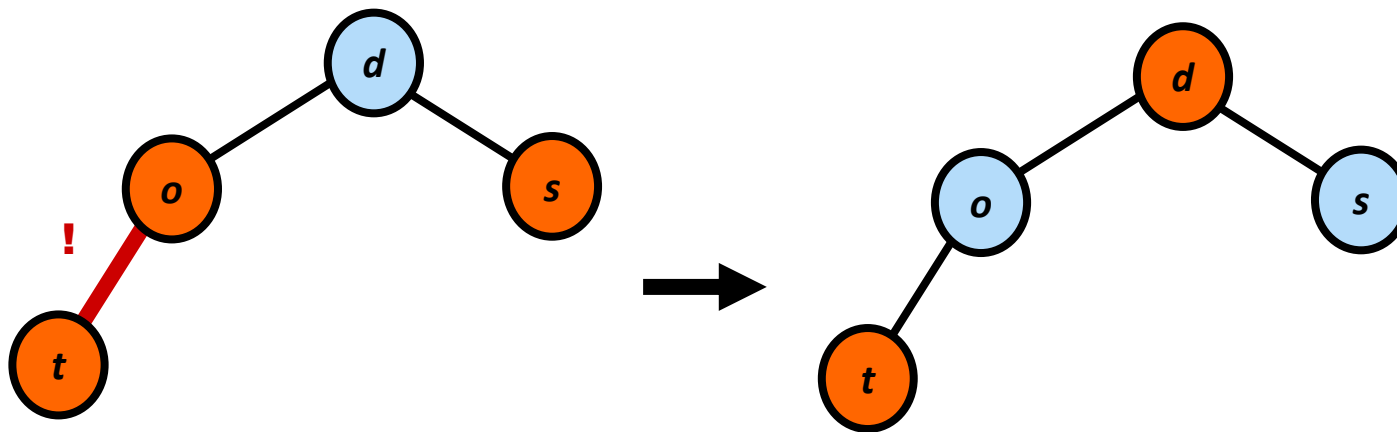
Poruchy při vkládání

- Pokud je vrchol t červený a jeho otec je také červený, pak řekneme, že vložením t nastala porucha.
- Pokud nastala porucha, pak ji musíme nějak opravit. Situace je na obrázku - nejprve záleží na tom, jakou barvu má s , strýc t :

Poruchy při vkládání (2)

1. s je **červený**. Pak pouze přebarvíme o , d a s podle obrázku. Nyní d může být porucha, ovšem posunutá o 2 hladiny výše.

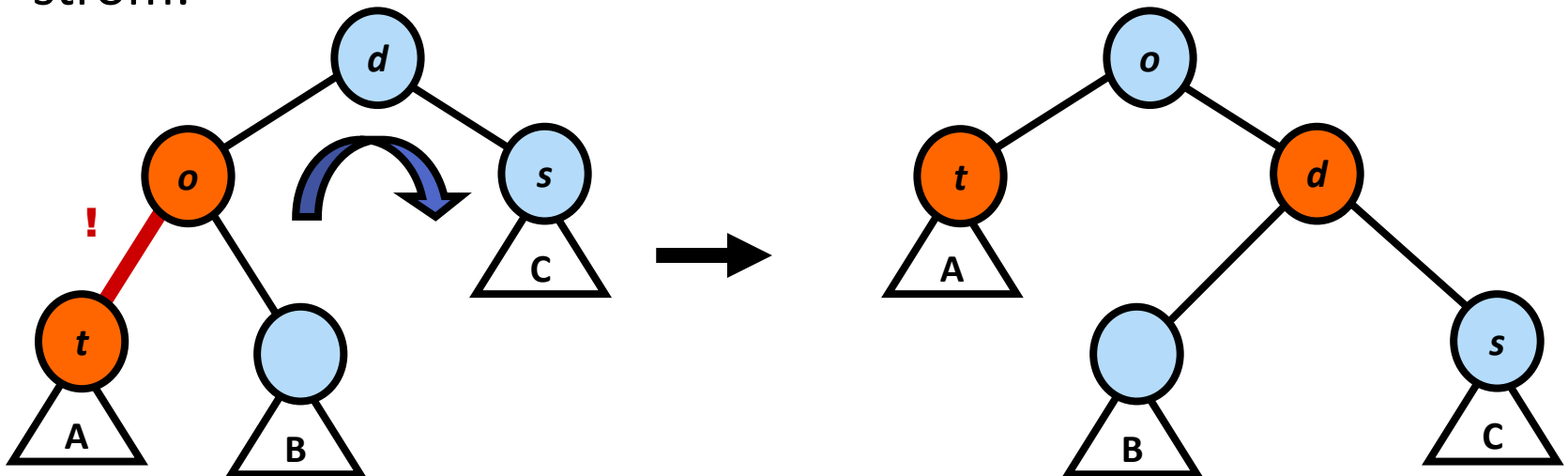
Nakonec je ještě nutné přebarvit kořen stromu na černo.

Poruchy při vkládání (3)

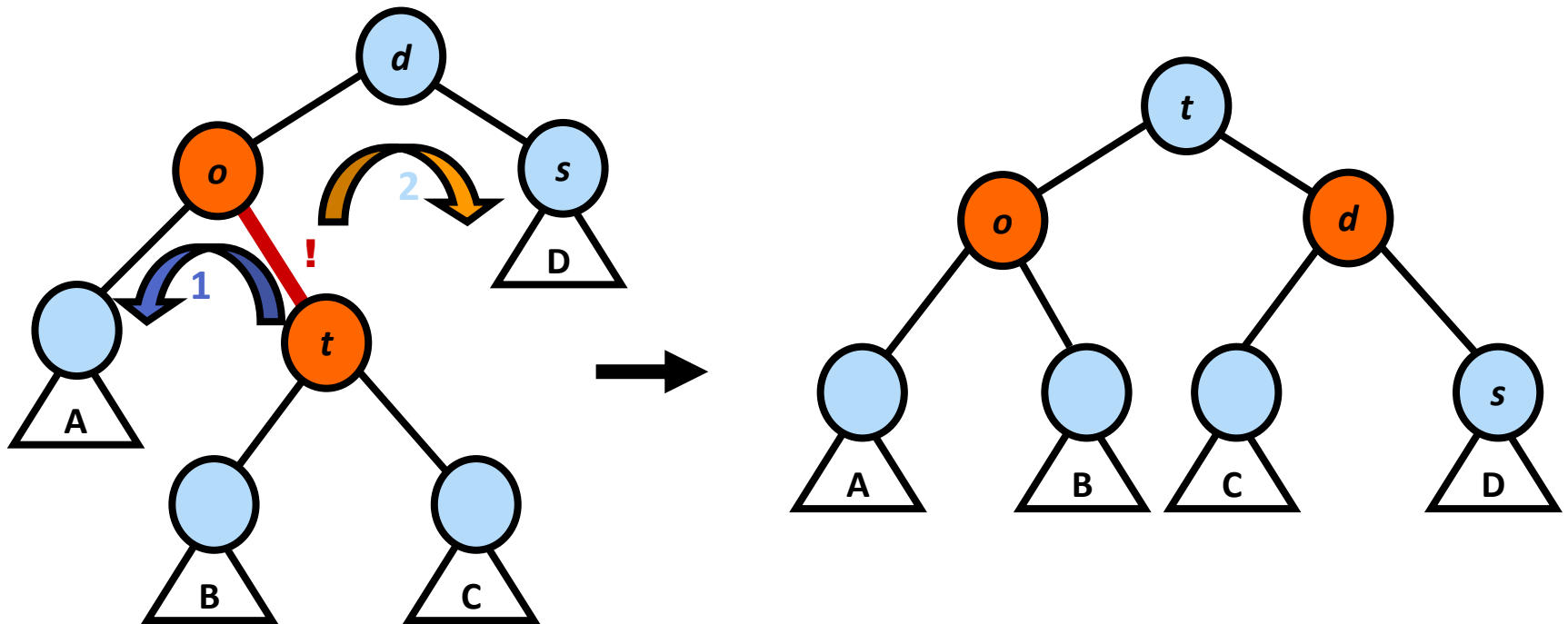
2. s je **černý**. Pak záleží na tom, zda hodnota t leží mezi hodnotami o a d nebo ne. Jinými slovy, zda cesta t - o - d obsahuje zatáčku.

(a) Bez zatáčky: Provedeme rotaci a přebarvíme podle obrázku. Splněny budou podmínky 1, 2 i 3, tedy máme **červeno**-černý strom:

Poruchy při vkládání (4)

(b) Se zatáčkou. Provedeme dvojitou (*LR*) rotaci a přebarvíme podle obrázku. Splněny budou podmínky 1, 2 i 3, opět máme rovnou **červeno**-černý strom.

Vkládání (Insert) v RB-stromech

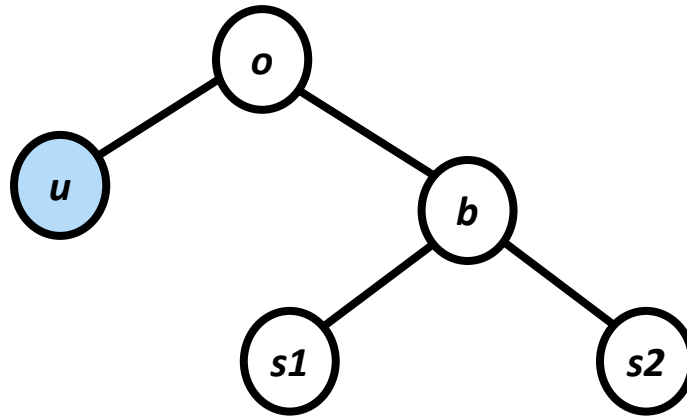
- Časová složitost je $O(\log(n))$.
- Vyžaduje maximálně dvě rotace.
- DEMO:
- <https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/RedBlack.html>
- (Intuitivní, dobré pro porozumění)
- <http://www.youtube.com/watch?v=vDHFF4wjWYU>

Operace DELETE pro RB-stromy

- Zatímco INSERT se příliš nelišil od své obdoby u AVL stromů, operace DELETE u **červeno**-černých stromů je oproti AVL stromům složitější mentálně, ovšem jednodušší časově.
- Situace: odstraňujeme vrchol t a jeho syna, který je list.
- Druhého syna t , u , dáme na místo smazaného t a začerníme ho. Tím máme splněny podmínky 1 a 2. Pokud byl ale t **černý**, chybí nám na cestách procházejících nyní u jeden černý vrchol.

Poruchy při mazání

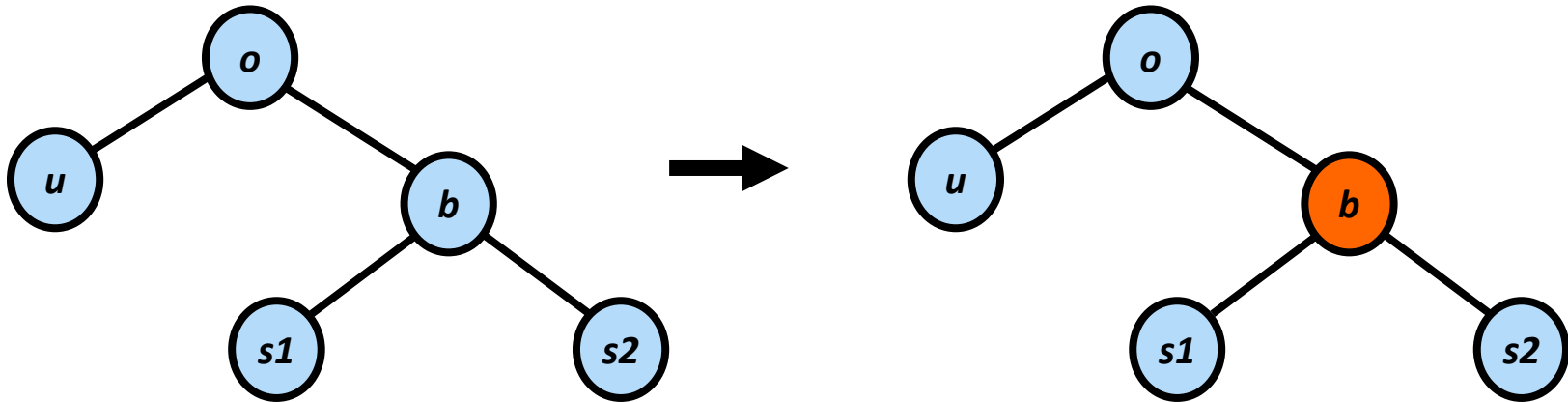
Situace: máme **červeno**-černý strom, u je porucha s otcem o , bratrem b a synovci $s1$, $s2$, viz obrázek.

Oprava záležití na **barvě bratra** (b):

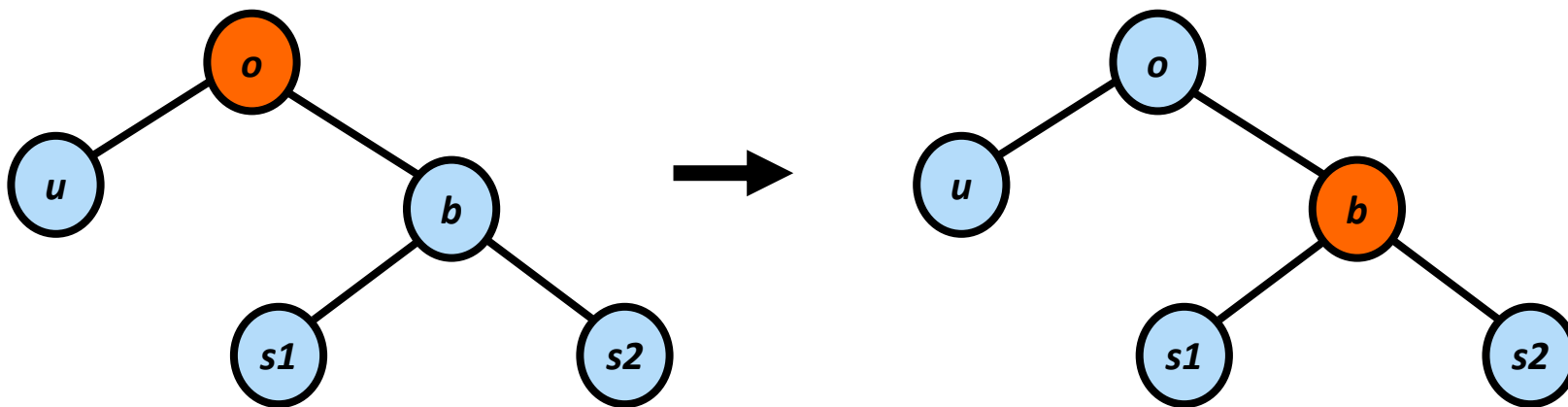
Poruchy při mazání (2)

1. Bratr je **černý**. Rozlišujeme dále 4 případy, z nichž jeden způsobí poruchu o hladinu výše a ostatní skončí s **červeno-černým** stromem.
  - (a) Otec i synovci jsou **černí**. Přebarvíme b na **červeno**, viz obrázek, a tady porucha je o hladinu výše – provedli jsme tedy jakousi částečnou opravu.

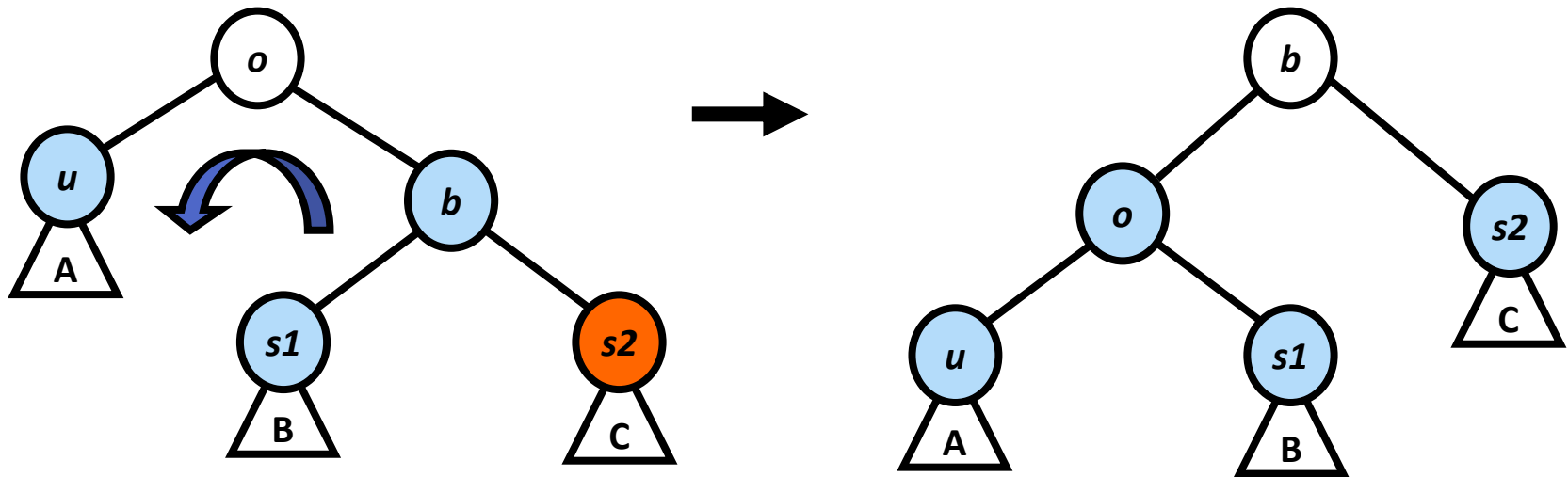
Poruchy při mazání (3)

(b) Otec je **červený**, synovci **černí**. Přebarvíme otce a bratra podle obrázku a dostáváme **červeno-černý** strom.

Poruchy při mazání (4)

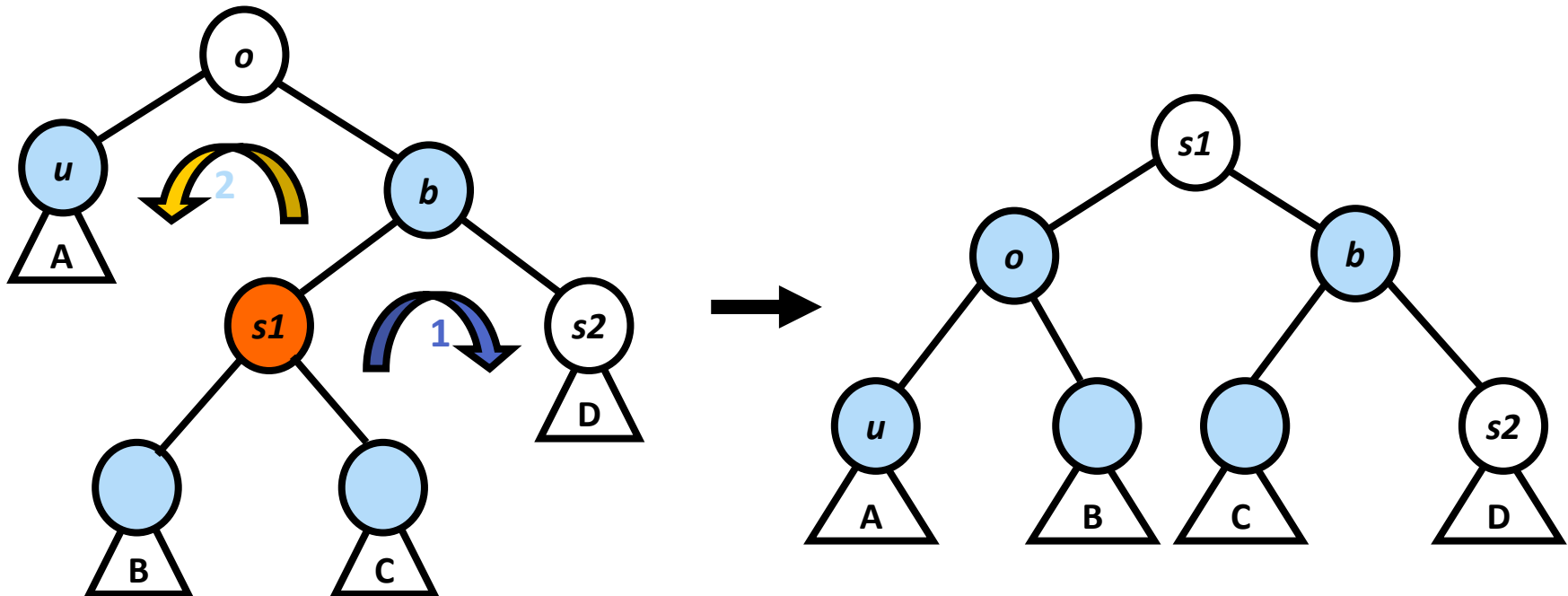
(c) Synovec $s1$, jehož hodnota leží mezi hodnotami otce a bratra, je **černý**, druhý synovec je **červený**. Přebarvíme a rotujeme podle obrázku, barva otce se nemění (tj., vrchol b bude mít barvu, kterou původně měl vrchol o). Dostáváme **červeno-černý** strom.

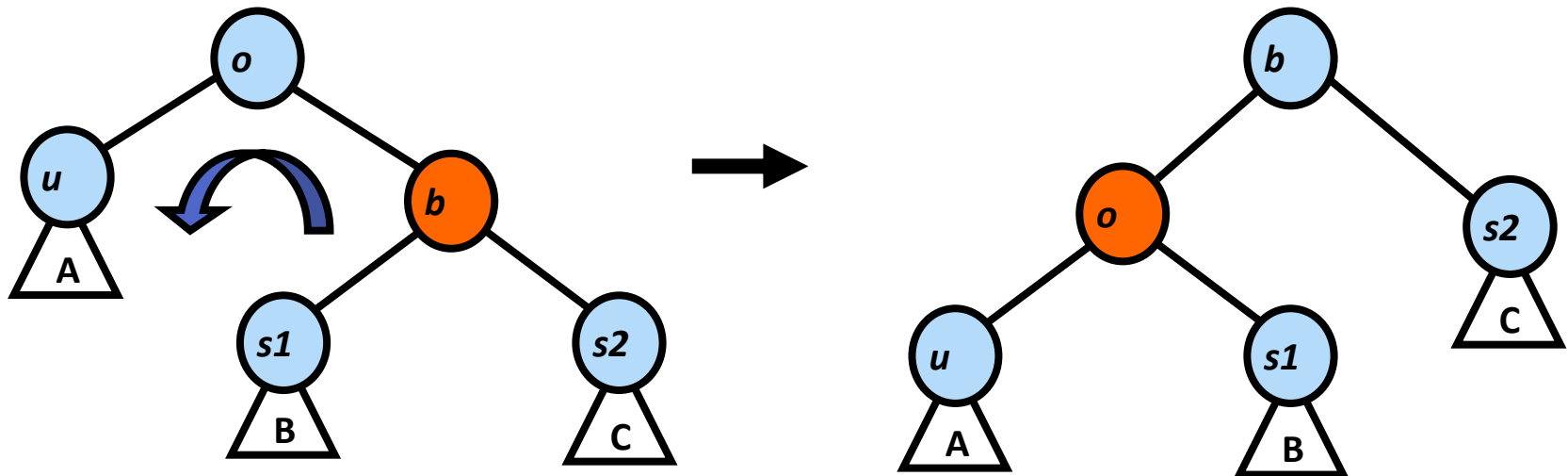
Poruchy při mazání (5)

(d) Synovec $s1$, jehož hodnota leží mezi hodnotami otce a bratra, je **červený**, druhý synovec má libovolnou barvu. Přebarvíme a RL rotací upravíme podle obrázku (tj. vrchol $s1$ bude mít barvu, kterou měl původně vrchol o a barva vrcholu $s2$ se nezmění). Dostáváme **červeno-černý** strom.

Poruchy při mazání (6)

2. Bratr je **červený**. Přebarvíme a rotujeme podle obrázku. Dostáváme **červeno**-černý strom s poruchou, přičemž porucha je o hladinu níže. I když to tak na první pohled nevypadá, máme vyhráno, protože bratr poruchy je **černý** a otec **červený**, tedy příští oprava bude případ 1b, 1c, nebo 1d a skončíme s **červeno**-černým stromem.

Mazání v RB-stromě

- Časová složitost je $O(\log(n))$.
- Jsou zapotřebí maximálně tři rotace.

Důkaz výšky RB-stromu

Věta: RB-strom s n interními uzly má výšku h nejvýše $2\lg(n+1)$.

Důkaz:

- Ukažme, že podstrom s kořenem v x obsahuje nejméně $2^{bh(x)}-1$ interních uzlů. Indukcí dle výšky podstromu s kořenem v x :
  - Pokud je x list, pak $bh(x) = 0$, $2^{bh(x)}-1 = 0$ interních uzlů (uzel **nil**).
  - Předpokládejme, že výška x je h , potomci x mají výšku $h-1$:
    - černá výška potomků x je buď $bh(x)-1$ nebo $bh(x)$ (podle barvy),
    - indukční předpoklad je, že potomci x mají nejméně $(2^{bh(x)-1})-1$ interních uzlů,
    - pak podstrom s kořenem v x obsahuje nejméně:

$$2^{bh(x)-1} - 1 + 2^{bh(x)-1} - 1 + 1 = 2^{bh(x)} - 1$$
 interních uzlů.
  - Necht' h je výška stromu, který rotujeme v x :
    - $bh(x) \geq h / 2$ (max $\frac{1}{2}$ je červených),
    - pak $n \geq 2h/2 - 1 \Leftrightarrow n + 1 \geq 2h/2 \Leftrightarrow \lg(n+1) \geq h / 2$ a
    - $h \leq 2\lg(n+1)$.

Zhodnocení pro RB-stromy

- Pro binární vyhledávací červeno-černé stromy lze implementovat SEARCH, INSERT a DELETE tak, že vyžadují čas $O(\log n)$ a INSERT používá nejvýše jednu (dvojitou) rotaci a DELETE používá nejvýše dvě rotace nebo rotaci a dvojitou rotaci.
- RB-stromy jsou lepší než AVL stromy, které pro DELETE potřebují až $\log n$ rotací. Oproti váhově vyváženým stromům i proti AVL stromům jsou červeno-černé stromy sice jen konstantně lepší, ale i to je dobré.
- Při použití binárních vyhledávacích stromů ve výpočetní geometrii nese informaci i rozložení prvků ve stromě, a tato informace se musí po provedení rotace nebo dvojitě rotace aktualizovat. To znamená prohledání celého stromu a tedy čas $O(n)$ za každou rotaci a dvojitou rotaci navíc.
- Pro tyto problémy jsou červeno-černé stromy obzvláště vhodné, protože minimalizují počet použitých rotací a dvojitých rotací.

B-stromy (B-trees)

1. Motivace
2. Vícecestné vyhledávací stromy (multiway search trees)
3. Definice B-stromu
4. Search
5. Insert
6. Delete (jen přehledově...)

Motivace pro B-stromy

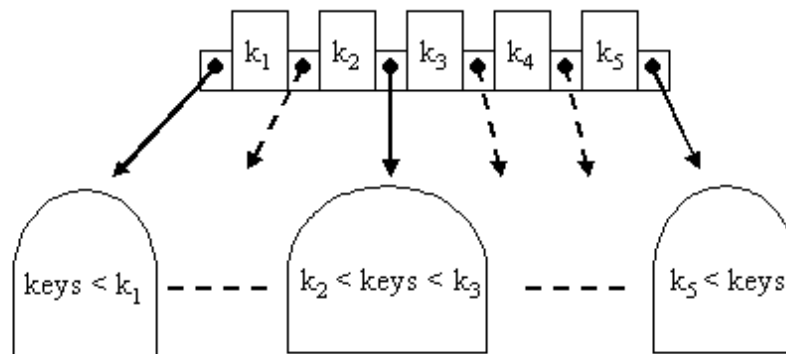
- Velká data se nevejdou do operační paměti -> používáme disky (vnější paměti s přímým přístupem).
- Čas přístupu na disk je určen HW a OS.
- Přístup na disk je MNOHEM pomalejší, v porovnání s přístupem do operační paměti:
  - 1 diskový přístup ~ 13 000 000 instrukcí!!!!
  - Počet diskových operací dominuje v odhadu časové náročnosti.
- Přístup na disk = Disk-Read, Disk-Write
  - Disk je rozdělen do bloků (512, 2048, 4096, 8192 bytes), které se přenášejí jako celek.
  - Proto se může hodit návrh vícecestných vyhledávacích stromů (*multiway search trees*), kde každý uzel stromu „pasuje“ do jednoho bloku na disku.

DISK : 16 ms
Seek 8ms + rotational
delay 7200rpm 8ms

Instruction:
800 MHz 1,25ns

Vícecestné vyhledávací stromy

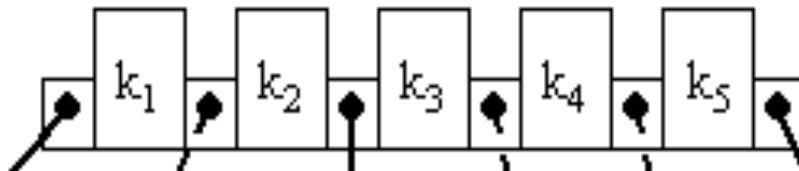
- Zobecnění binárních vyhledávacích stromů, kde počet následníků byl $m=2$.
- Každý uzel vícecestného stromu má nejvýše m potomků ($m>2$).
- Interní uzly obsahující n klíčů mají $n+1$ následníků, $n < m$ (výjimkou může být kořen stromu).
- Listy nemají následníky.
- Strom je uspořádán.
- Klíče v uzlech vymezují intervaly v podstromech - viz obrázek:

Listy vícecestného vyhledávacího stromu

- Listy vícecestného vyhledávacího stromu nemají žádné následníky a neobsahují žádné ukazatele na podstromy. Obvykle obsahují vlastní hodnoty.
- Platí: $k_1 \leq k_2 \leq \dots \leq k_5$

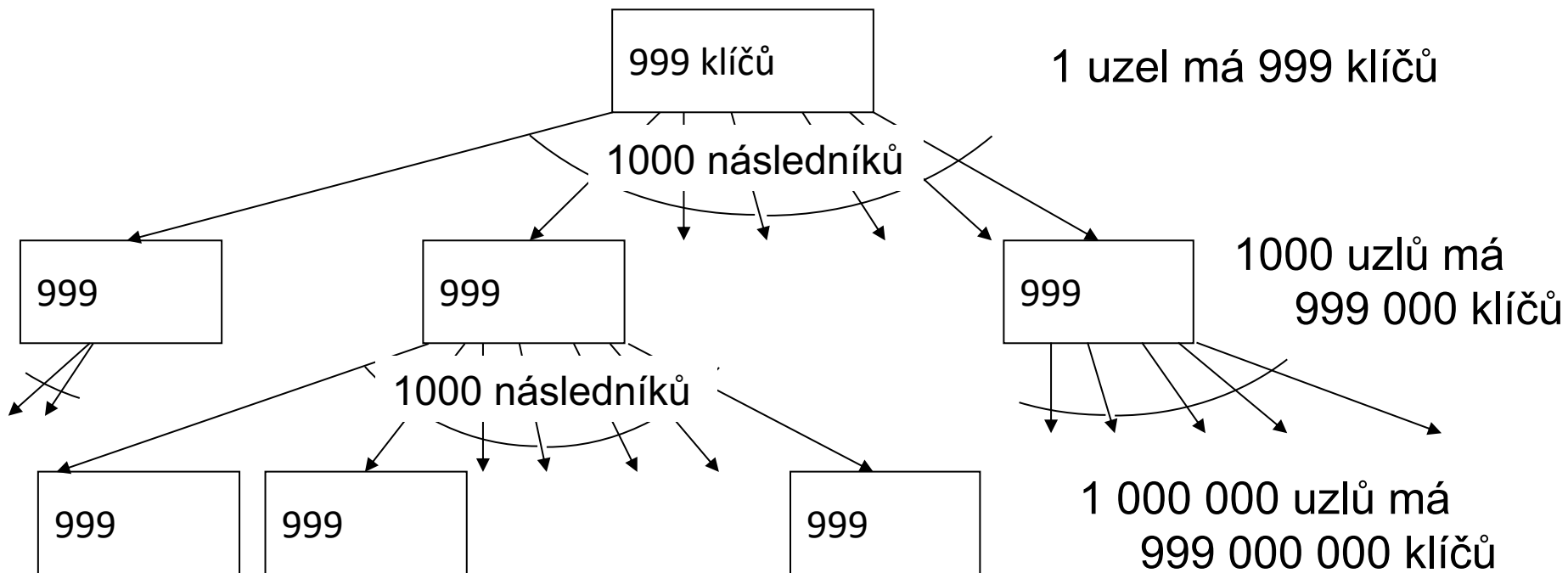

© Frederic Maire, QUT

B-stromy (B-trees)

- **B-strom** je vícecestný vyhledávací strom minimálního stupně t , který splňuje další podmínky:
- Všechny listy mají stejnou výšku (B-strom je vyvážený).
- Kořen může mít 0 až $2t$ potomků (max $2t-1$ klíčů)
- Pro všechny ostatní uzly platí:
  - mají nejméně: $t-1$ klíčů (vnitřní uzly, krom kořene, t potomků)
  - mají nejvýše: $2t-1$ klíčů (vnitřní uzly $2t$ potomků).

Příklad B-stromu

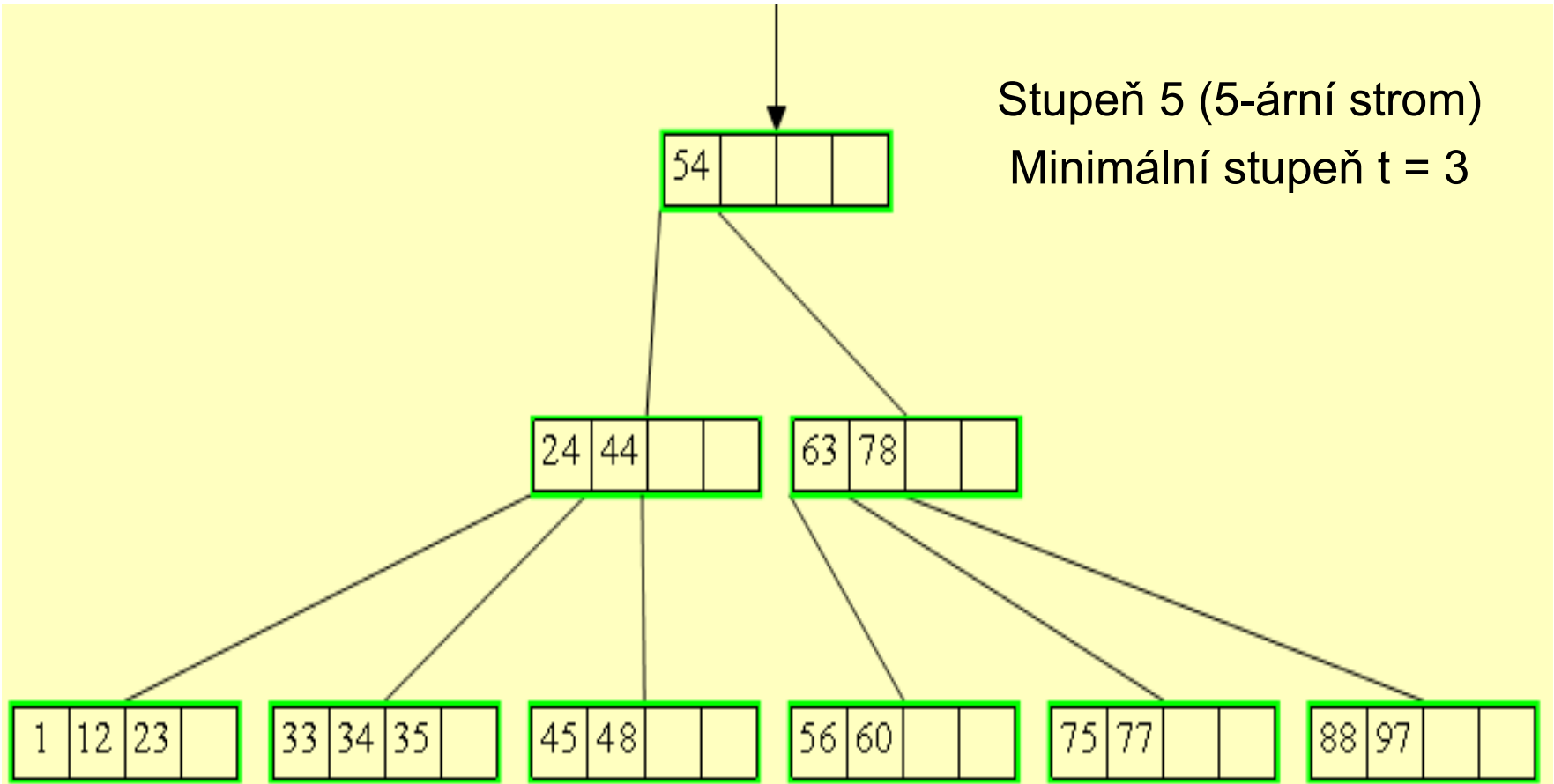

B-strom minimálního stupně $t = 500$, výšky 2 obsahuje maximálně
 1 001 001 uzlů ($1+1000 + 1\,000\,000$)
 999 999 999 klíčů ~ 1 miliarda klíčů

Obsah uzlů B-stromu

- n ... počet klíčů k_i uložených v uzlu.
- Uzel, kde $n = 2t-1$ se nazývá **plný uzel (full-node)**.
- k_i ... n klíčů, uložených v neklesajícím pořadí
- $k_1 \leq k_2 \leq \dots \leq k_n$
- *list* ... booleovská hodnota, `true` pro list, `false` pro ostatní.
- c_i ... $n+1$ ukazatelů na následníky (nedefinováno pro listy).
- Pro klíče k_i v podstromech platí:
- $keys_1 \leq k_1 \leq keys_2 \leq k_2 \leq \dots \leq k_n \leq keys_{n+1}$

B-strom

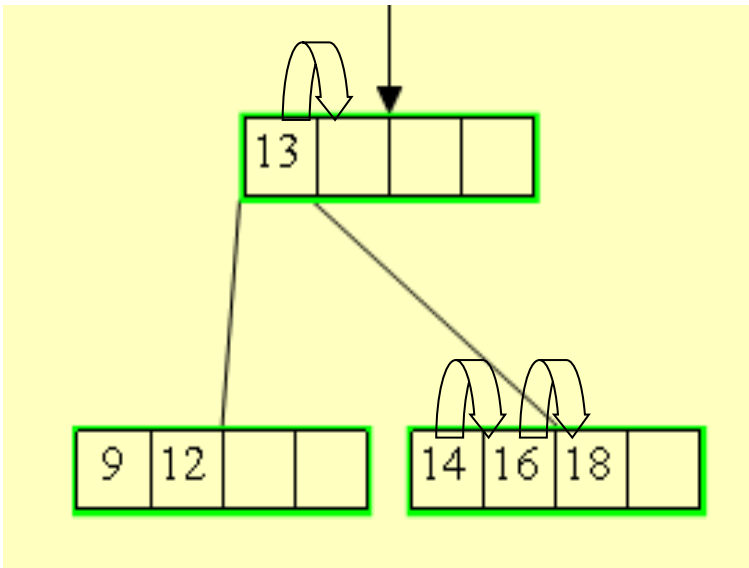
Based on [Cormen] and [Maire]

Hledání v B-stromech

- Obdobné hledání v BVS.
- V rámci uzlů se hledá sekvenčně, nebo binárně.
- Vstup: ukazatel na kořen stromu a klíč k
- Výstup: uspořádaná dvojice (y, i) , kde y je uzel a i je index v rámci uzlu takový, že $y.k[i] = k$ nebo hodnota NIL, pokud klíč k nebyl nalezen.

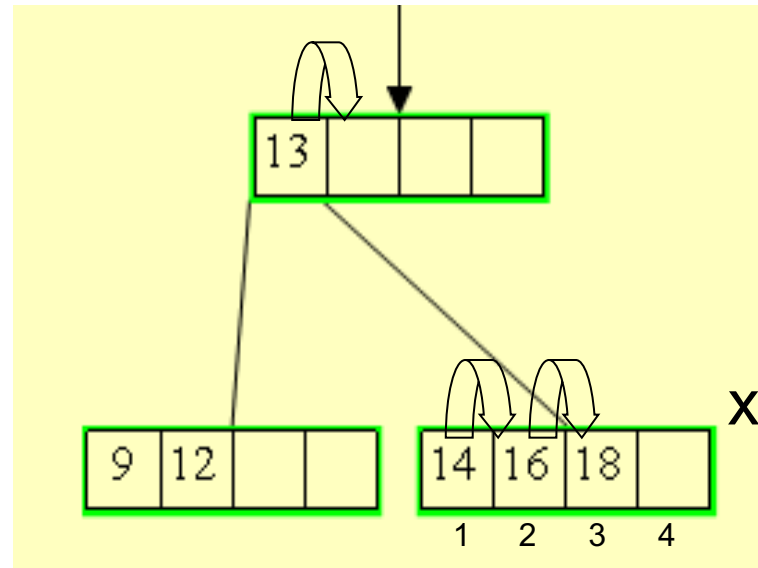
Příklad hledání v B-stromu

- Hledej 17 17

17 not found => return NIL

- Hledej 18 18

18 found => return (x, 3)

Operační složitost hledání v B-stromu

- Počet čtení z disku:
- $O(h) = O(\log_t n)$
- kde h je výška stromu a t je minimální stupeň stromu a n je počet uzlů stromu.
- Protože počet klíčů je $x.n < 2t$, celá smyčka má horní odhad $O(t)$ a celková časová složitost je $O(t \log_t n)$.

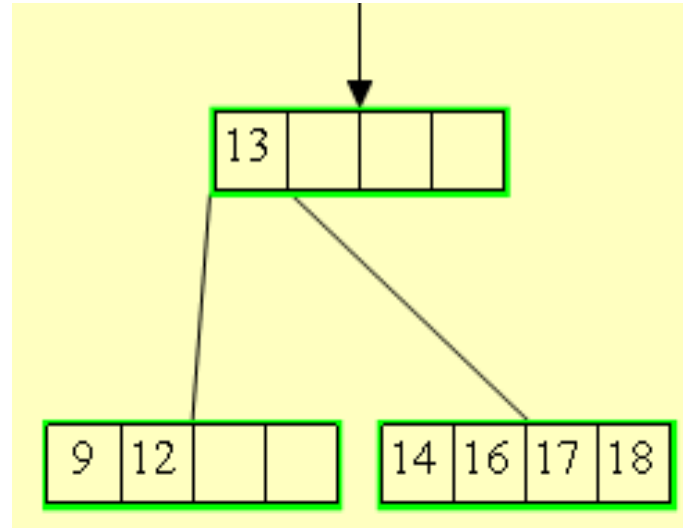
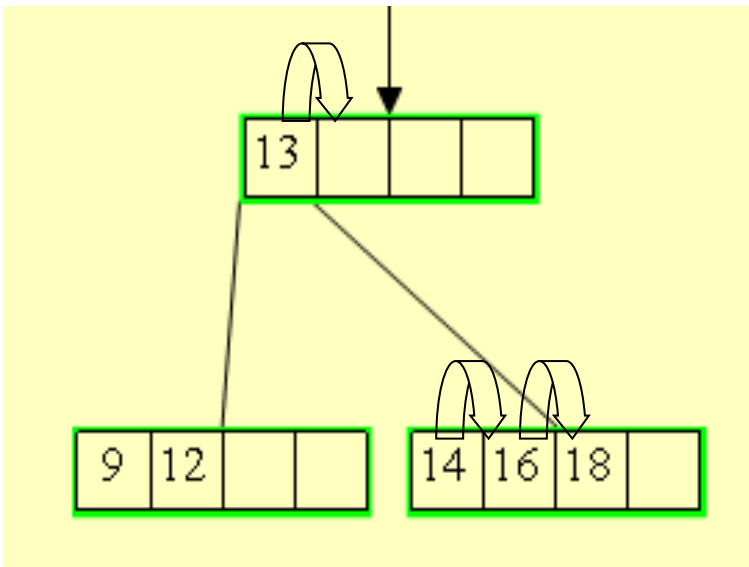

B-stromy: insert - 1. vícefázová strategie

Insert do uzlu, který není zcela naplněn (**not full node**)

- Insert 17

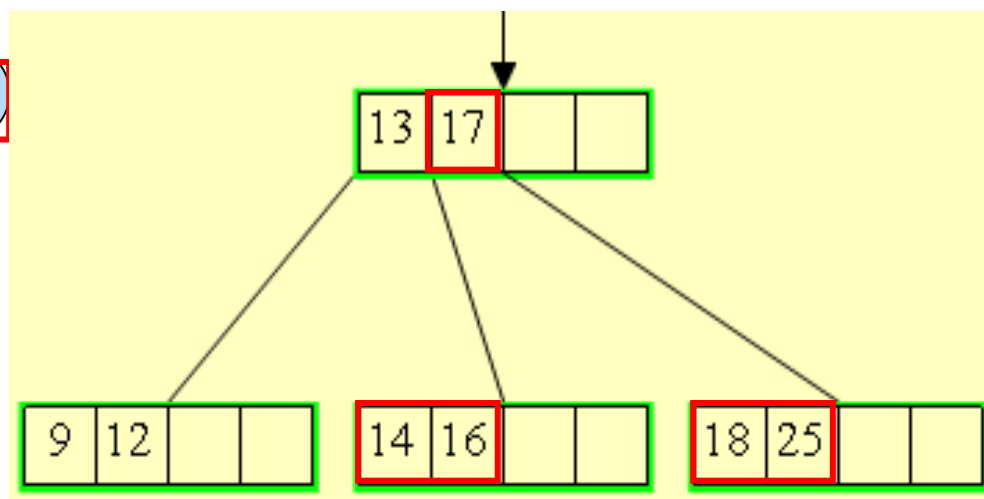
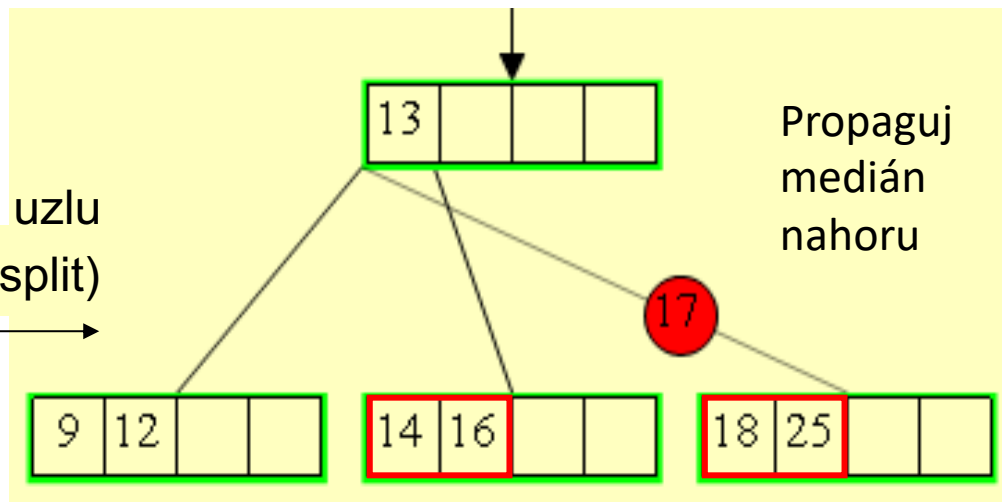
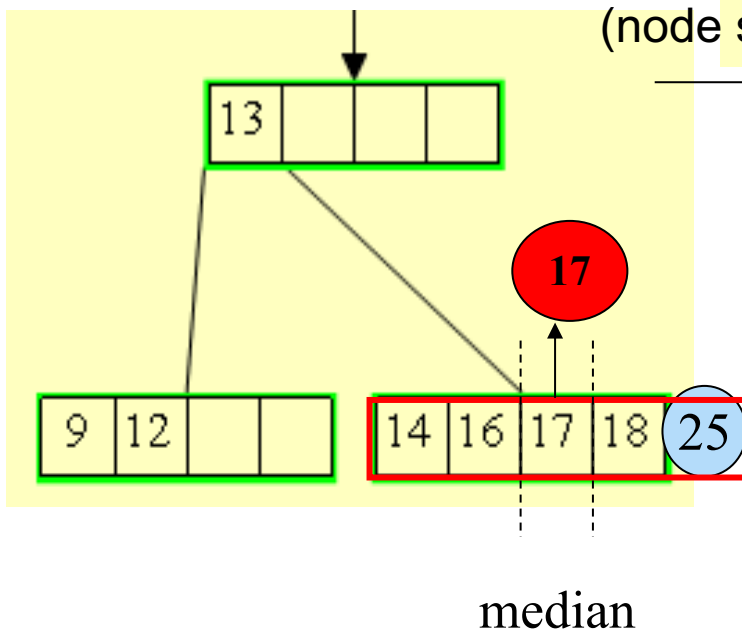
17

B-stromy: insert - 1. vícefázová strategie

Insert do „plného uzlu“

- Insert 25

1. Vícefázová strategie:
“řeš problém, až když se vyskytne”

B-stromy: insert - 1. vícefázová strategie

Insert (x, T) - pseudokód

- Najdi list pro x
- Pokud uzel není plný, insert x a konec
- **while** (je aktuální uzel plný)
- najdi medián (z klíčů po vložení x)
- rozděl uzel (split node) do dvou uzlů
- propaguj medián směrem nahoru
- aktuální uzel = rodič aktuálního uzlu

Fáze top-down

(node overflow)

Fáze bottom-up

B-stromy: insert - 2. jednofázová strategie

Princip: “řeš problémy, než nastanou”

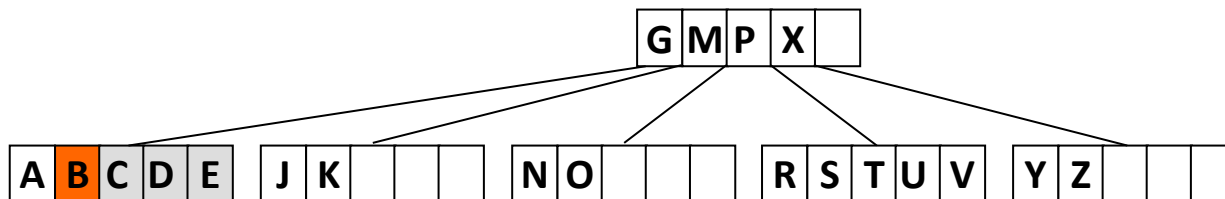
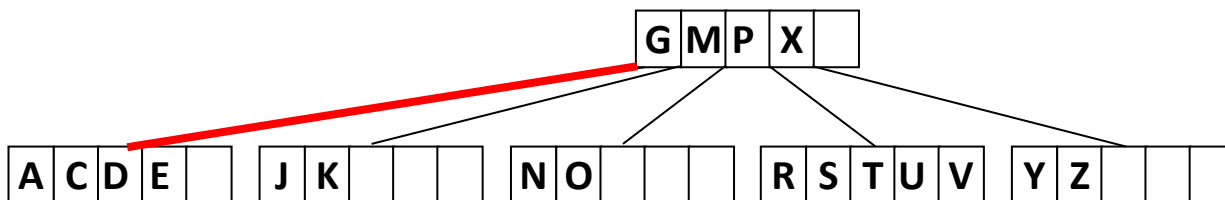
Pouze fáze top-down

- Rozděl před vstupem naplněný uzel.
- Tím si vytvoříš prostor pro budoucí medián z potomků.
- Fáze „bottom-up“ není zapotřebí.
- Rozdělení:
  - kořen => strom naroste o úroveň,
  - vnitřní uzel nebo list => rodič obdrží klíč, který je medián

B-stromy: insert - 2.jednofázová strategie

Insert do nenaplněného uzlu (not full)

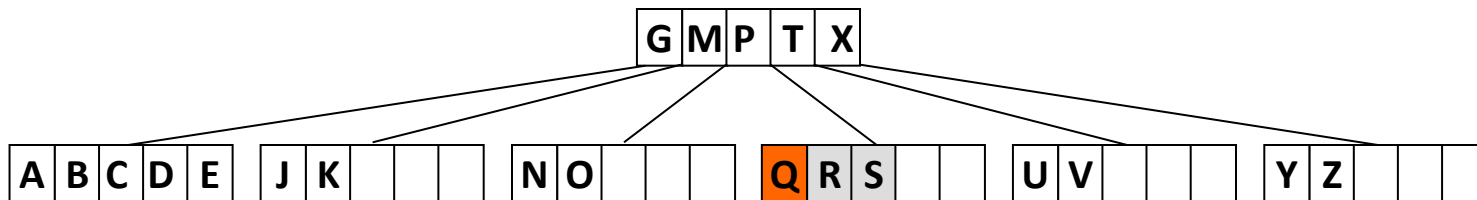
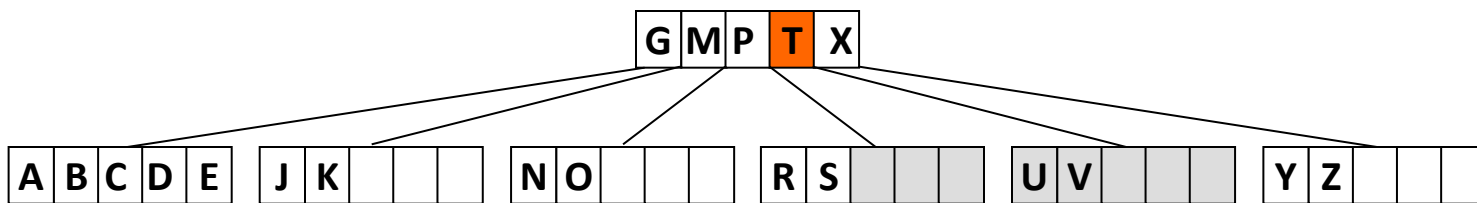
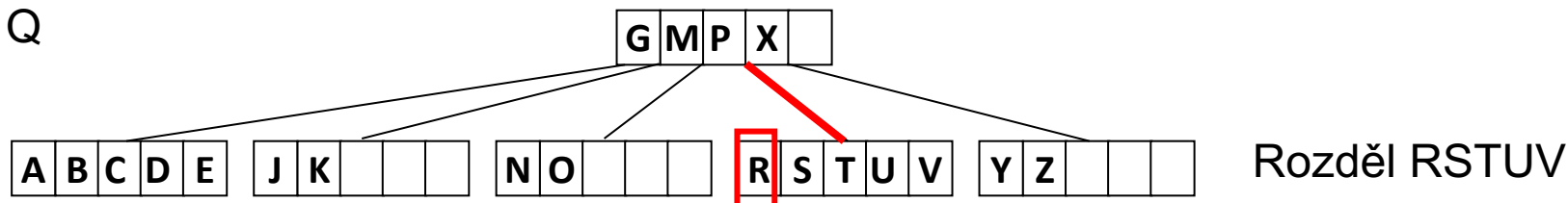
Vlož B

B-stromy: insert - 2.jednofázová strategie

Přeskok „full node“ a vložení do „not full“

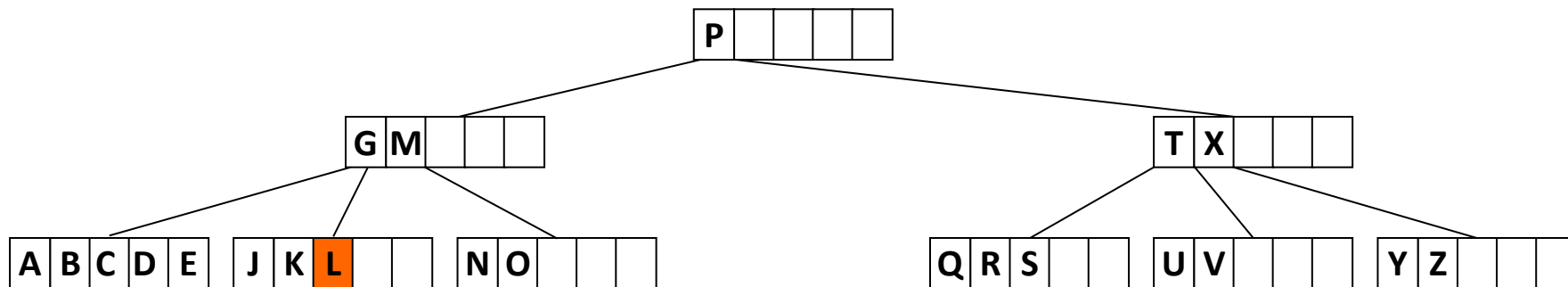
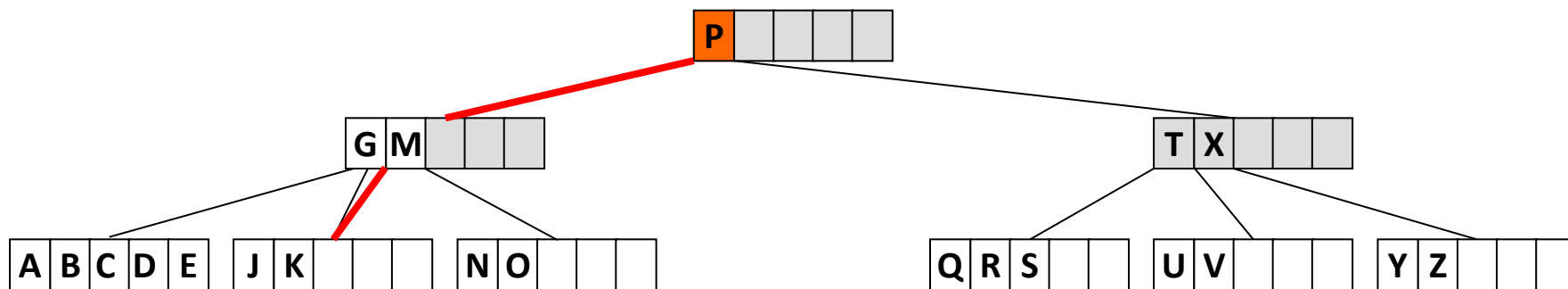
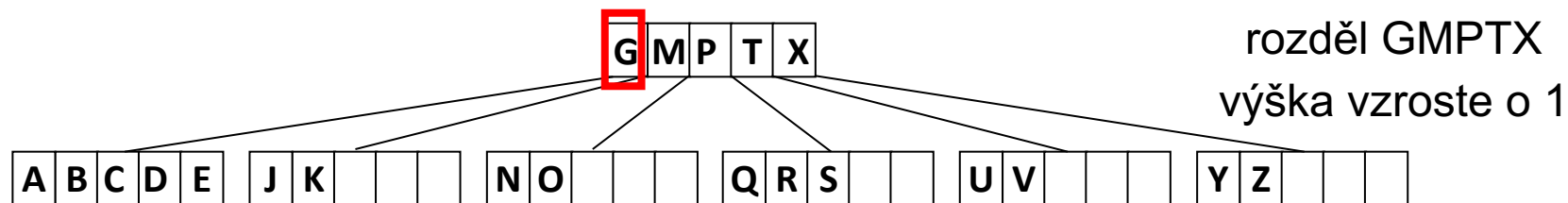
Vlož Q

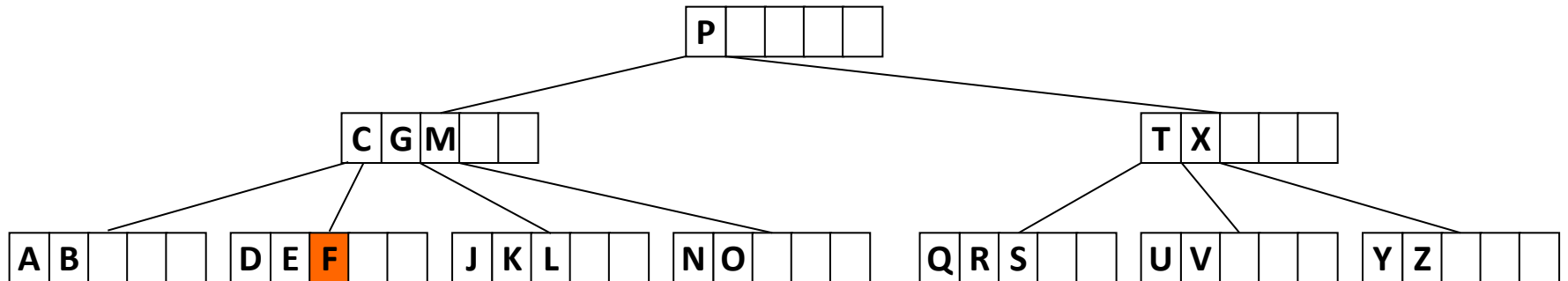
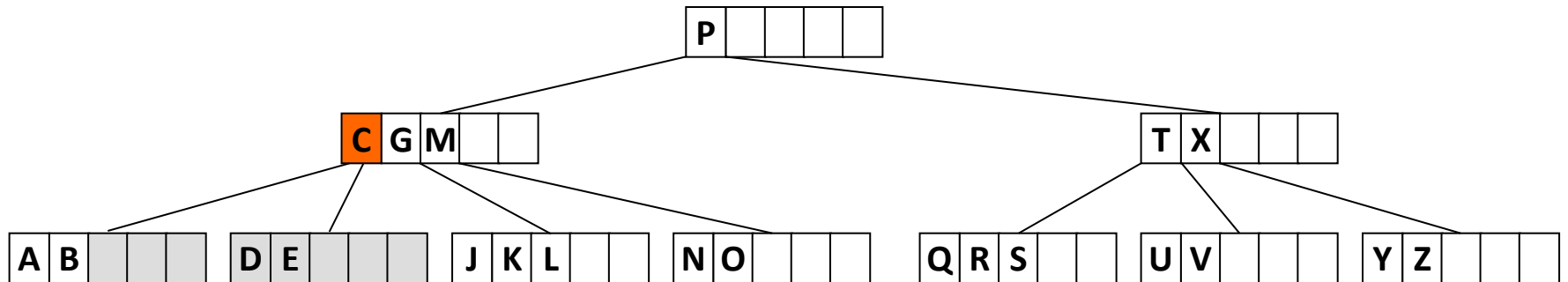
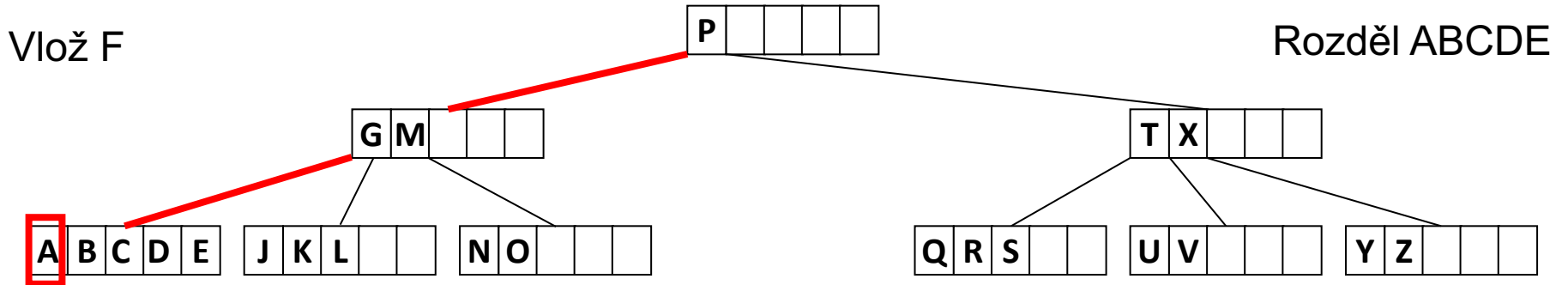
B-stromy: insert - 2.jednofázová strategie

Ignorování „full node“ a vložení do „not full“ uzlu

Vlož L

B-stromy: insert - 2.jednofázová strategie

B-stromy: insert - 2.jednofázová strategie

Insert (x, T) - pseudokód

- While hledej listy x
- if (je uzel plný)
- najdi medián (mezi klíči naplněného uzlu)
- rozděl (split) uzel na dva
- vlož (insert) medián do rodiče (parent).
- Insert x a zastav.

Pouze fáze top-down

Strategie pro úpravy B-stromu

Dvě principiální strategie

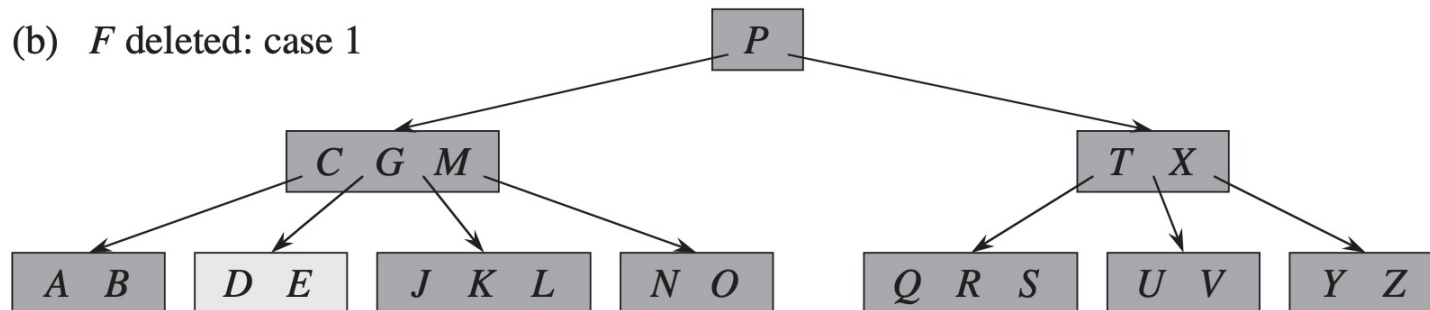
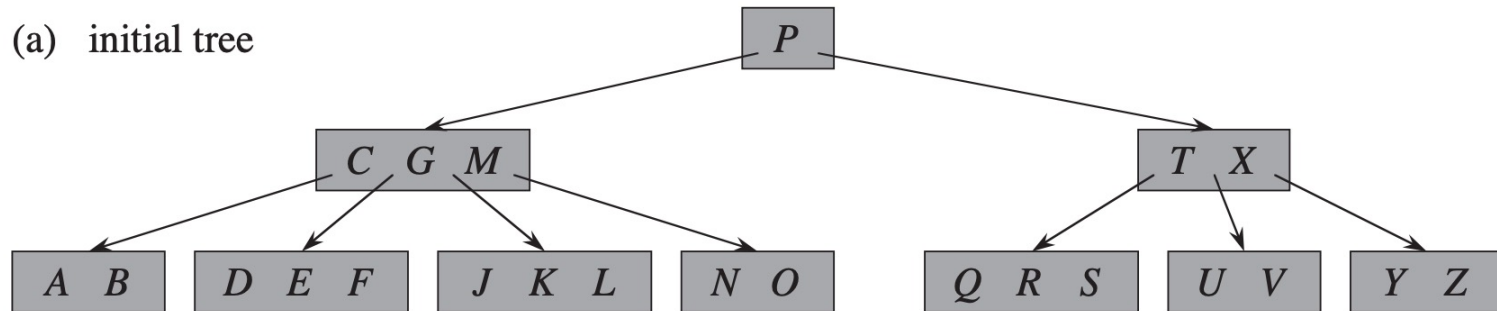
1. Více-fázová strategie:
  - “řeš problém, až když se vyskytne”
2. Jedno-fázová strategie: [Cormen]
  - “řeš problémy, než nastanou”
  - Akce:
    - Rozděl plné uzly
    - Sluč uzly, které mají minimální obsah (méně než minimum položek).

Delete pro B-stromy

Delete (x, T) - principy

- Při průchodu opravujeme uzly, které mají minimální počet klíčů ($t-1$)
- Pokud mají oba potomci jen $t-1$ klíčů => operace *merge*: opačná operace k *split*
- Pokud jen jeden => přesun předchůdce/následníka do rodiče
- Pokud kořen nemá žádný klíč, zrušíme jej a nahradíme jeho jediným potomkem => snížení výšky stromu

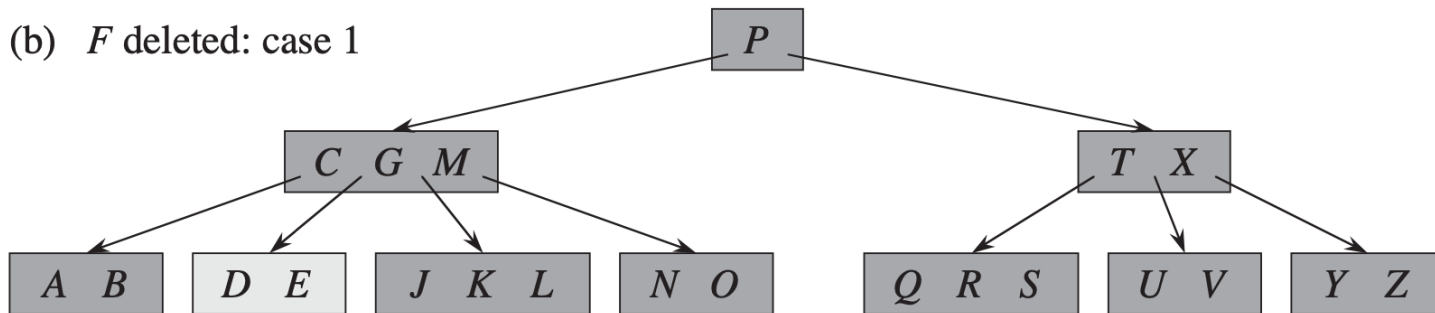
Delete pro B-stromy (ukázka)

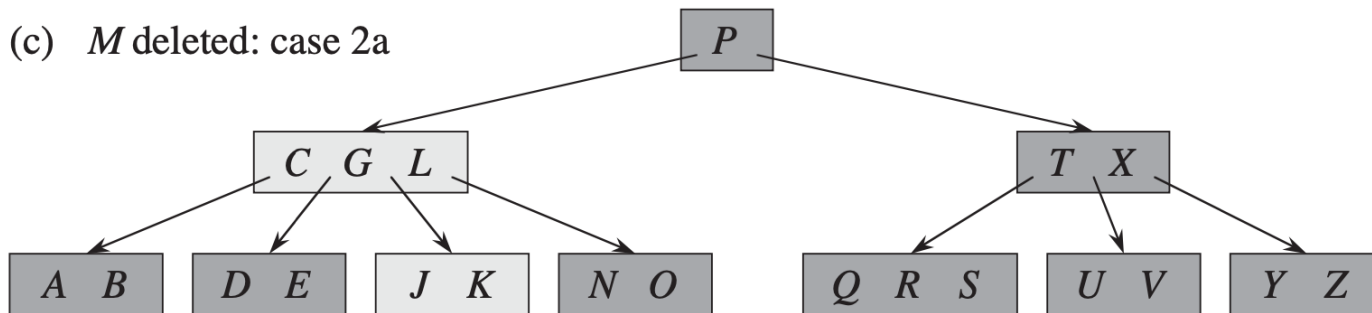
Minimální stupeň $t = 3$

Delete pro B-stromy (ukázka)

(b) *F* deleted: case 1

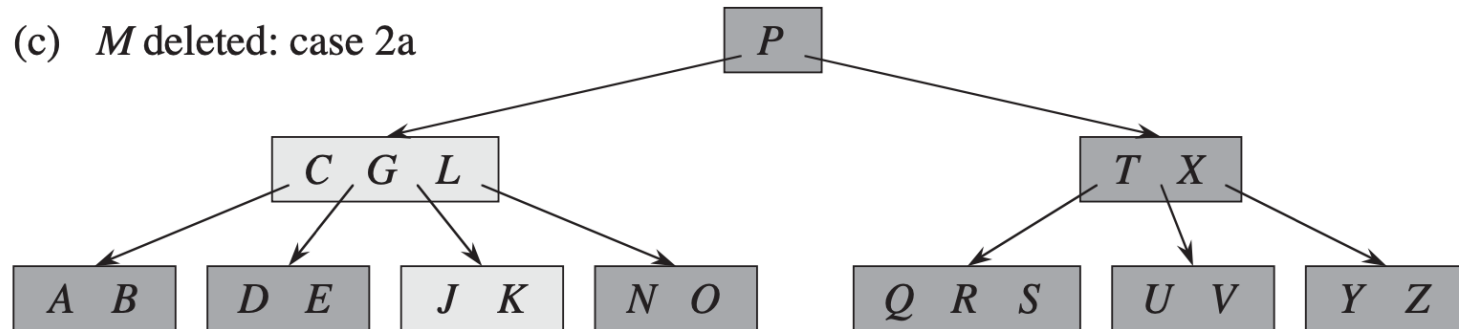

(c) *M* deleted: case 2a

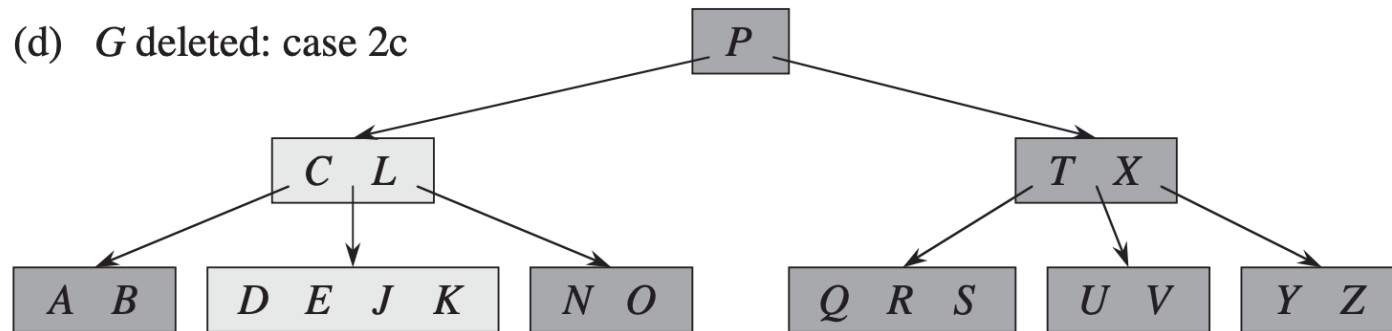

Delete pro B-stromy (ukázka)

(c) *M* deleted: case 2a

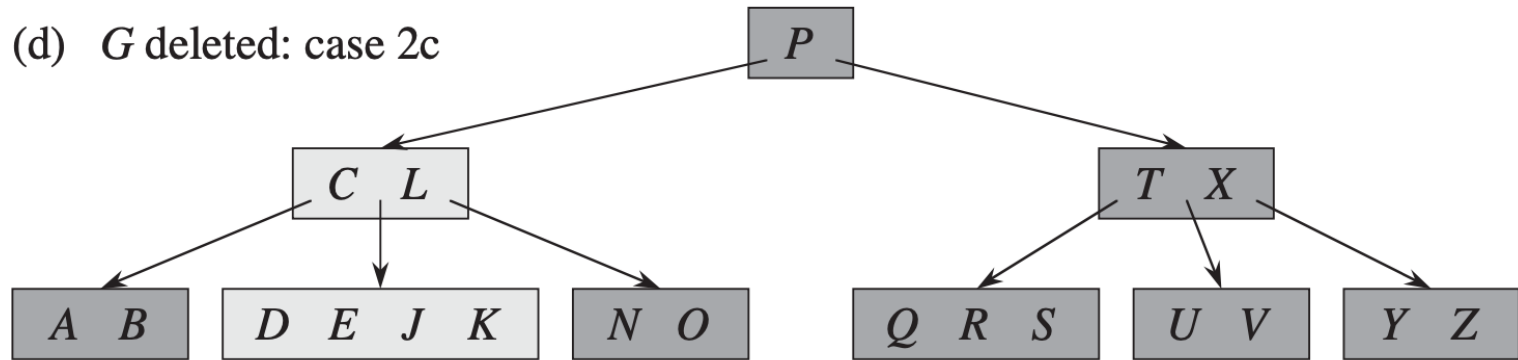

(d) *G* deleted: case 2c

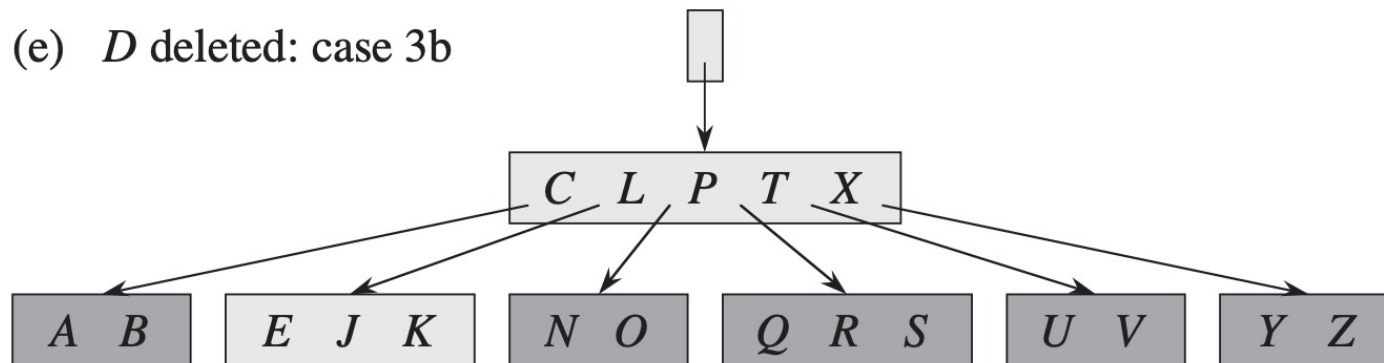

Delete pro B-stromy (ukázka)

(d) *G* deleted: case 2c

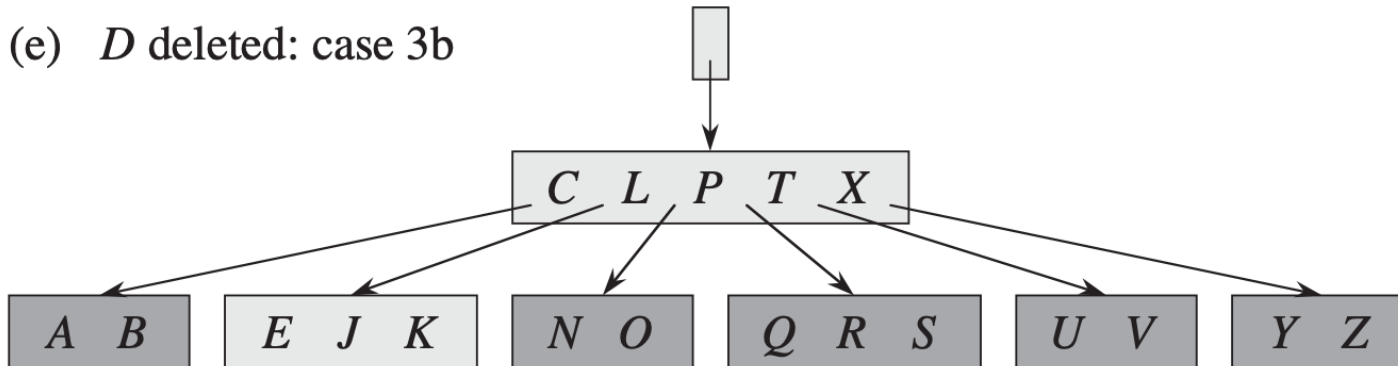

(e) *D* deleted: case 3b

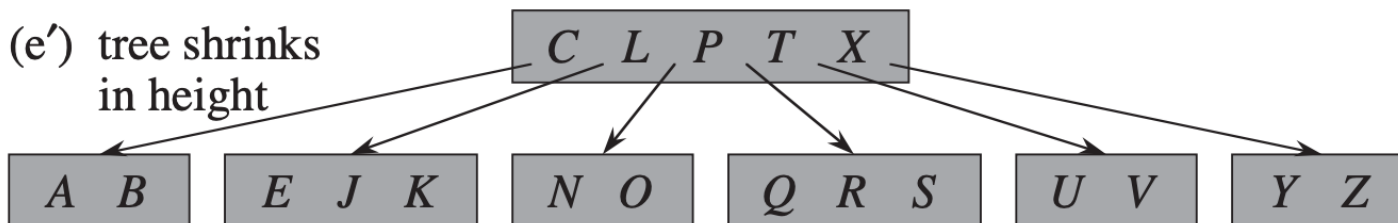

Delete pro B-stromy (ukázka)

(e) *D* deleted: case 3b

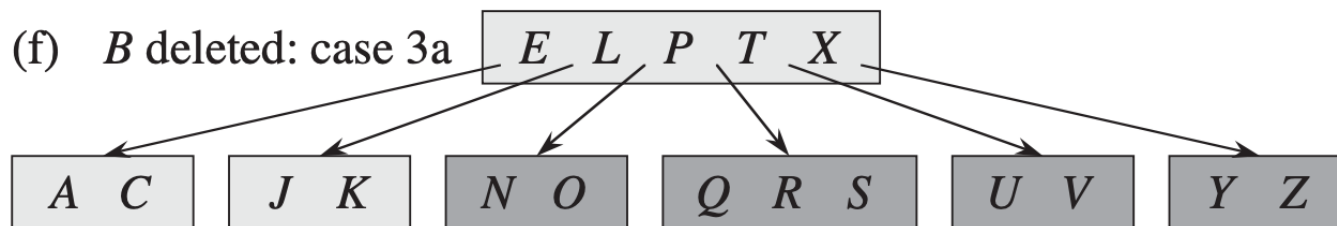
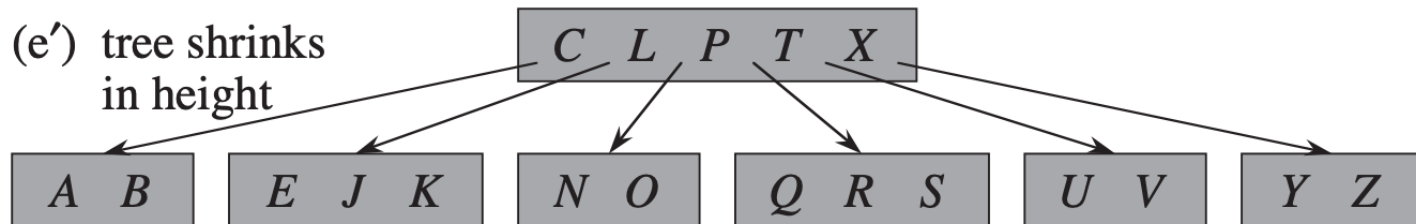

(e') tree shrinks
in height

Delete pro B-stromy (ukázka)

Maximální výška B-stromu

- $h \leq \log_{\lceil m/2 \rceil} ((N+1)/2)$
- Dává horní hranici přístupů na disk.
- Viz [Maire] nebo [Cormen] podrobnosti

References

- [Cormen] Cormen, Leiserson, Rivest: Introduction to Algorithms, Chapter 14 and 19, McGraw Hill, 1990
- [Whitney]: CS660 Combinatorial Algorithms, San Diego State University, 1996], RedBlack, B-trees
<http://www.eli.sdsu.edu/courses/fall96/cs660/notes/redBlack/redBlack.html#RTFToC5>
- [Wiki] B-tree. (2006, November 24). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 20:25, December 12, 2006, from
<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=B-tree&oldid=89805120>
- [Maire] Frederic Maire: An Introduction to Btrees, Queensland University of Technology, 1998]
<http://sky.fit.qut.edu.au/~maire/baobab/lecture/>
- [RB tree] John Franco - [java applet](#)
- <http://www.ececs.uc.edu/~franco/C321/html/RedBlack/redblack.html>
- [Jones] Jeremy Jones: B-Tree animation - [java applet](#)
<https://www.cs.tcd.ie/Jeremy.Jones/vivio/trees/B-tree.htm>

The End